

Niet alleen in Engeland en Wales — waar bleek dat de extra-sterfte aan hart-vaatziekten, die toegeschreven zou moeten worden aan zacht water, 20% van het totaal bedroeg — maar ook in de Verenigde Staten en in Zweden waren er soortgelijke mortaliteitsverschillen in gebieden met hard of met zacht water.

Al deze studies wijzen op een „water-factor” bij hart-vaatziekten en, hoewel het probleem niet opgelost is tot nu toe, is het op z'n minst suggestief dat een „water-factor” de mortaliteit van hart-vaatziekten reëel beïnvloedt.

Ongetwijfeld zal op dit gebied nog veel werk, met name veel epidemiologisch onderzoek dienen te geschieden, alvorens met zekerheid iets kan worden gezegd.

Een tweede belangrijk punt is dat hard drinkwater een niet onaanzienlijke hoeveelheid calcium aan het dieet toevoegt. Hoewel vele stoffen en elementen in het drinkwater aanwezig zijn (mangaan, magnesium, ijzer, koper, aluminium etc.) is kwantitatief gezien calcium de belangrijkste. Zo-

zeer zelfs dat hard water in sommige gebieden een minstens zo belangrijke bron voor calcium is als het voedsel.

Gezien deze overwegingen lijkt het niet juist over te gaan tot centrale ontharding van het leidingwater — zulks in het belang van huishoudelijke apparaten — zonder zich te bezinnen over de vraag wat het eventuele gevolg kan zijn voor de volksgezondheid, gelet op bovengenoemde epidemiologische studies.

Het is algemeen bekend dat het coronairlijden veel meer voorkomt in sterk geïndustrialiseerde landen dan in ontwikkelingsgebieden. Maar al te vaak wordt in dit verband de aandacht gevestigd op hetgeen in de loop der jaren vooral aan eten en drinken is toegevoegd.

Steeds dienen wij ons echter te realiseren dat ook het verdwijnen van bepaalde stoffen uit eten of drinken een rol zou kunnen spelen in de pathogenese van het hart-vaatlijden.

Amsterdam, september 1971

J. P. Roos

BRIEVEN AAN DE REDACTIE

Influenza

In tegenstelling tot de winter van 1969-1970 zijn wij de afgelopen winter bespaard gebleven voor een ernstige influenza-epidemie. Wij weten niet of een eventuele „griep” in de winter 1971-1972 even onschuldig zal zijn. Dit is de reden om in het kort de waarneming te vermelden die wij konden doen tijdens de influenza-periode begin 1970. Een gewaarschuwd man telt voor twee.

In de periode die liep van 3 t.m. 17 januari 1970

werden 10 patiënten geobduceerd in de ziekenhuizen van Haarlem en omgeving die waarschijnlijk overleden als gevolg van de influenza. In deze periode was dit ruim 30% van het totaal aantal secties. Vijfmaal werd met zekerheid virusinfectie aangetoond en wel influenza A (Hongkong). Bij de 5 andere patiënten was een virusinfectie waarschijnlijk; tweemaal werd geen virusonderzoek verricht; in de andere gevallen was de sectie wellicht te lang na het overlijden verricht. Vier-

Sectie-nr.	Geslacht	Leeftijd (in jaren)	Ziekte duur (in dagen)	Sectiebevindingen	Viruskweek	Bacteriologisch onderzoek
S.9135 (1)	V	15	3	Tracheobronchitis, bronchiolitis	Positief	Stafyl.
S.9136 (2)	M	45	3	Bronchopneumonie	Negatief	Streptok.
S.9137 (3)	V	62	7?	Tracheobronchitis, hemorr. pneumonie (vroeger throax- plastiek)	Positief	Stafyl.
S.9141 (4)	M	53	7	Empyeem li. borstholte + long- abces, abcederende broncho- pneumonie	Niet verricht	Hemol.streptok.
S.9158 (5)	V	63	2?	Tracheobronchitis	Positief	Streptok.
S.9159 (6)	M	10	7?	Longabcessen + empyeem	Negatief	Stafyl.
S.9160 (7)	V	60	3	„Griepnpneumonie”	Positief	Pseudomonas
S.9161 (8)	M	36	3	„Griepnpneumonie”	Positief	Staphyl. aureus
S.9164 (9)	M	76	11	Dubbelzijdig pleura-empyeem	Negatief	Stafyl.
S.9165 (10)	V	38	3	Bronchopneumonie	Niet verricht	Proteus? Pneumok.

maal werd een superinfectie aangetoond met stafylokokken, tweemaal met streptokokken en eenmaal met pneumokokken. Misschien kunnen enkele negatieve bevindingen verklaard worden door de toegepaste antibacteriële therapie.

De verdeling over de geslachten was vrijwel gelijk, de leeftijd varieerde van 10-76 jaar, waarbij de sterfgevallen in alle leeftijdsgroepen werden gezien. Opmerkelijk was — dit in tegenstelling tot wat gewoonlijk wordt aangenomen — dat veelal van tevoren volkomen gezonde mensen werden aangetast. Zes patiënten overleden binnen 3 dagen na het begin van de ziekte, de

overige na 1 à 2 weken. Bij de langer durende gevallen waren abscessen en emfyseem aanwezig. Het pathologisch-anatomische beeld van de peracute gevallen varieerde. Soms was dit „klassiek” met necrotiserende tracheobronchitis en hemorrhagische pneumonie met scherp begrensde, landkaartachtige, donkere en lichtere gebieden; soms stond de tracheobronchitis geheel op de voorgrond, soms de bronchopneumonie (zie de tabel).

Haarlem, 12 oktober 1971
Nieuwe Gracht 124

H. DE JAGER,
patholoog-anatoom

BOEKAANKONDIGINGEN

D. PALITZSCH, *Systematik der praktischen Pädiatrie für Ärzte und Studenten*. Daten, Fakten, Übersichten. 434 bl., 146 fig. (waaronder 2 gekleurde). 2e druk. Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1971. Prijs: ingen. DM. 24,80.

Van de *Systematik der praktischen Pädiatrie* is drie jaar na het verschijnen van de eerste uitgave een tweede herziene druk verschenen, hetwelk bewijst dat het boek veel wordt gebruikt en in een behoefte voorziet. De waarde van het boek ligt vooral in de systematische indeling die het geeft. Begrijpelijkwijjs gaat het boek niet diep op het mechanisme in, dat aan de verschillende stoornissen ten grondslag ligt. De Nederlandse artsen en studenten zullen er nogal eens behandelwijzen in vinden, die duidelijk van de hier toegepaste afwijken. De opgegeven literatuur beperkt zich vrijwel geheel tot die welke in het Duits is geschreven. Een bruikbaar boek.

De Nederlandse studenten die het gebruiken, zullen moeten beseffen dat er vooral op het gebied van de therapie verschillen bestaan met wat in Nederland gebruikelijk is.

J. H. P. JONXIS

H. DOORENBOS, *Aandoeningen van hypofyse en bijnierschors*. Tweede druk. (De Nederlandse Bibliotheek der Geneeskunde, deel II.) 116 bl. Stafleu's Wetenschappelijke Uitgeversmaatschappij N.V., Leiden 1971. Prijs: geb. f 13,25.

Dat van dit werk na vijf jaar een tweede druk nodig was, pleit reeds voor zijn bruikbaarheid. Het is bedoeld als inleiding in de problematiek van hypofyse en bijnierschors, en het geeft tevens wenken voor de praktische behandeling. De informatie wordt in vrij gecondenseerde vorm gegeven; juist daarom zou hier en daar meer van nieuwe alinea's gebruik gemaakt kunnen zijn. Uiteraard zijn er wel enkele kleine opmerkingen te maken. Of het nog onzeker is dat emoties tot verhoogde activiteit van de schildklier aanleiding kunnen geven? Het voorkomen van „schrik-Basedow” is toch moeilijk te ontkennen. Is wat op bl. 10 over verband tussen chromofoob adenoom en acromegalie, en wat op bl. 18 over acromegalie gezegd wordt, niet met elkaar in tegenspraak, of althans verwarring wekkend? Op het einde van de eerste alinea van laatst genoemde bladzijde staan Cushing en acromegalie m.i. in verkeerde volgorde.

Het behoeft geen betoog, dat dit werk waardering en aanbeveling verdient.

G. A. LINDEBOOM

Actualités hématologiques. Onder redactie van J. BERNARD. 5e serie. 298 bl., 71 fig., 76 tabellen. Masson & Cie., Parijs 1971. Prijs: ingen. Fr. fr. 65,—.

De regelmaat waarmee deze *Actualités hématologiques* verschijnen, is verbluffend indien men bedenkt dat het boek ervaringen bevat van één instituut, en dat het in feite een overzicht geeft van de activiteiten die jaarlijks in dat instituut plaatsvinden in de verschillende disciplines van de hematologie.

De hoofdschotel wordt dit jaar gevormd door een uitvoerige „mis au point” van de ziekte van Hodgkin. De kritische benadering van verschillende vraagstukken die de behandeling in de latere stadia betreffen, benevens het „openmind”-standpunt ten opzichte van splenectomie als routine, zijn zeer belangwekkend en geven des te meer reden tot nadenken, gezien de omvang van het materiaal waarover de auteurs beschikken. Daarnaast is het hoofdstuk over bloedziekten op de kinderleeftijd van belang. Deze worden in de leerboeken zo dikwijls gebagatelliseerd. De anemie van Blackfan-Diamond, door sommige hematologen niet als ziekte sui generis beschouwd, wordt hier uitvoerig besproken. Het hoofdstuk over behandeling van aplastische anemie met androgenen is zeer belangrijk.

Dit boek is, evenals zijn voorgangers, een waardevol bezit voor de bibliotheek van internisten en kinderartsen, en een „must” voor hematologen.

S. I. DE VRIES

Tumors of the liver. Onder redactie van G. T. PACK en A. H. ISLAMI. (Recent results in cancer research, 26.) 304 bl., 177 fig. Springer-Verlag, Berlijn, Heidelberg, New York 1970. Prijs: geb. DM. 56,—.

Dit boek geeft een volledig overzicht over alle aspecten die de levertumoren — zowel primair als metastatisch — betreffen. De pathologische anatomie en de epidemiologie worden besproken. Diagnostische methoden en de anatomie van de lever benevens de structuren daarvan — het laatste vooral met het oog op chirurgische behandeling — krijgen volle aandacht. Behalve de beschrijving van de technieken van deze chirurgische behandeling worden hoofdstukken gewijd aan conservatieve behandelingsmethoden met cytostatica en bestraling.

Voor internisten maar zeer zeker ook voor chirurgen vormt dit boek een uitstekende bron voor informatie.

L. SCHALM